

Almedalen 2022

Hot, våld och trakasserier mot förtroendevalda – ett hot mot demokratin? (September 2022)

Medverkande: Anna Gavell Frenzel, utredare vid Brå, Martina Lindberg, verksamhetsutvecklare vid demokratihotande brottslighet på Nationella operativa avdelningen polismyndigheten, Anna Lena Pogulis, projektledare vid demokratisektionen Sveriges kommuner och regioner samt Jan Jönsson, gruppleadare och socialborgarråd i Stockholms stad. Moderator: Karin Svanberg, enhetschef vid Brå.

Speaker: Monica Landergård.

INLEDANDE SPEAKER:

Hot våld och trakasserier mot politiker, är det ett hot mot demokratin?

Var fjärde förtroendevald i riksdag, kommun och region uppger att de har utsatts för trakasserier, hot eller våld. Men få polisanmäler. Vad leder den här utsattheten till? Undviker förtroendevalda att engagera sig eller att uttala sig i olika frågor? Är utsattheten större under ett valår? Hur påverkar de här händelserna vår demokrati, och hur arbetar man för att förebygga hot, våld och trakasserier mot politiker? Det diskuteras i det här avsnittet av Snacka om brott special, inspelat vid ett seminarium som Brå arrangerade under Almedalsveckan 2022. Medverkar gör Anna Gavell Frenzel, utredare vid Brå, Martina Lindberg, verksamhetsutvecklare vid demokratihotande brottslighet på Nationella operativa avdelningen, polismyndigheten, Anna Lena Pogulis, projektledare vid demokratisektionen Sveriges kommuner och regioner samt Jan Jönsson, gruppleadare och socialborgarråd i Stockholms stad. Moderator är Karin Svanberg, enhetschef vid Brå.

KARIN: Hej hörni och välkomna. Det här är Brås sista seminarium för Almedalsveckan. Vi ska diskutera om hot och våld och trakasserier mot

politiker, är det ett hot mot demokratin? Kanske en lite retorisk fråga. Var fjärde förtroendevald i riksdag och kommun uppger att de utsätts för trakasserier, hot eller våld. Och få polisanmäler. Vi ställer oss frågan här i dag: varför? Vad leder den här utsattheten till? Undviks engagemang på grund av att det här fenomenet finns? Censurerar man sig själv i uttalanden eller i specifika frågor? Och i förlängningen, hur påverkar det här vår demokrati? Och då har jag den här eminenta panelen här som ska prata om detta. Anna Gavell Frenzel som är utredare på Brå ska berätta om en undersökning som vi gör återkommande, politikernas trygghetsundersökning. Jan Jönsson som är gruppleddare och socialborgarråd i Stockholm stad, välkommen. Sen har vi Anna Lena Pogulis, projektledare på demokratisektionen Sveriges kommuner och regioner, också välkommen.

ANNA: Tack.

KARIN: Och så Martina Lindberg, verksamhetsutvecklare på demokratihotande brottslighet på Nationella operativa avdelningen på polisen.

MARTINA: Tackar, tackar.

KARIN: Också välkommen. Då så, frågan för dagen. Vi börjar här med lite bakgrund och lite... så vi får lite kött på benen för diskussionen som kommer sen. Berätta lite om den här undersökningen.

ANNA: Ja. Politikernas trygghetsundersökning, som vi förkortar PTU, är en undersökning som Brå gör på uppdrag av regeringen. Syftet med undersökningen är att vi vill titta på hur vanligt det är med utsatthet för hot och trakasserier samt våld, skadegörelse och stöldbrott bland förtroendevalda. Den här undersökningen vänder sig till förtroendevalda som sitter och är kommunfullmäktige, regionfullmäktige och i riksdagen. Det är en totalundersökning till den här gruppen, så vi når ut till ungefär 13 000 förtroendevalda. Hittills har vi gjort undersökningen vid fem tillfällen. Vi gör den vartannat år, så den första gången var 2012, sedan 2014, 2016, 2018 och senast var

2020. Hittills har vi tittat på två valår, och tre mellanliggande år. Och vi har precis fått ett nytt uppdrag för att också titta på 2022.

KARIN: Jag förstår. Och den här senaste som har gjorts nu då, den gjordes år...?

ANNA: Den gjordes 2021, men då tittade vi på utsattheten under 2020.

KARIN: Okej, och vilka är då de viktigaste resultaten från den?

ANNA: Ja, som Karin nämnde så såg vi i den senaste undersökningen att det var 26 procent, ungefär var fjärde förtroendevald, som uppgav att de utsatts för någon typ av händelse under 2020. Och det vi ser när vi tittar på utvecklingen över tid är att utsattheten generellt sett är högre under valåren, jämfört med under de mellanliggande åren. Högst var det under valåret 2018, då var det 33 procent som uppgav att de hade blivit utsatta. Sedan ser vi till exempel... som jag nämnde tittar vi på hot och trakasserier som en typ av händelser, och sedan har vi våld, skadegörelse och stöld. Det är betydligt vanligare med olika typer av hot och trakasserier, jämfört med våld, skadegörelse och stöldbrott. Inom hot och trakasserier är det hot och påhopp som sker via sociala medier som är den absolut vanligaste typen av händelser. Det hänger också ihop med att de förtroendevalda blir mer och mer aktiva på internet och sociala medier. Sedan ser vi också att yngre förtroendevalda uppger högre grad av utsatthet jämfört med äldre förtroendevalda.

KARIN: Är det för att de är mer aktiva på sociala medier?

ANNA: Mycket möjligt att det hänger ihop. Tittar man på olika grupper av förtroendevalda ser man att utsattheten är högre bland de som sitter i riksdagen, jämfört med de som sitter i kommun- och regionfullmäktige.

KARIN: Är det några särskilda partier som är mer utsatta än andra?

ANNA: Ja, det har varierat lite mellan de olika undersökningarna. I den senaste undersökningen så var andelen som uppgav utsatthet störst inom Miljöpartiet. Där var 33 procent som uppgav utsatthet. De tidigare åren

har Sverigedemokraterna varit det partiet där högst andel har uppgett utsatthet. I senaste undersökningen så var det inom Socialdemokraterna och Kristdemokraterna, där lägst andel uppgav utsatthet. Då var det 24 procent. Sedan ska man komma ihåg att partierna är ju... de skiljer sig ganska mycket i storlek, på antalet förtroendevalda de har, vilket också påverkar såklart.

KARIN: Kan du konkretisera lite, vad är det för händelser som står bakom de här siffrorna?

ANNA: Som jag nämnde, det vanligaste är olika typer av hot och påhopp som sker i sociala medier. Sen så är det också relativt vanligt att de förtroendevalda uppger att de blir uthängda på internet eller får hotfull e-post skickad till sig. Det kan också vara hot som sker öga mot öga, men det är inte lika vanligt. Det är betydligt vanligare med det som sker digitalt.

KARIN: Och då är det anonymt oftast eller?

ANNA: Ja, det är ganska vanligt att... för vi ställer frågor till de utsatta om vem förövaren var eller hur de uppfattar förövaren. Och det är ganska vanligt att de utsatta då uppger att de inte har någon uppfattning huruvida... vem det var.

KARIN: Och när de har en uppfattning, vilka är det som... vad säger de då om dem?

ANNA: Då säger de oftast att gärningspersonen var en man och att det var en person som agerade ensam, utifrån det som har framkommit. Här ska man komma ihåg att när vi ställer de här frågorna så är vi noga med att poängtera att det handlar om förtroendevaldas egna upplevelser, både av händelsen men också deras egna upplevelser av vem förövaren var. Men som sagt, oftast [är det] en man som agerar ensam. Man uppfattar oftast förövaren som en enskild medborgare som helt enkelt är missnöjd eller arg över till exempel ett uttalande man har gjort. Men det förekommer också att man uppger att man uppfattade förövaren

som en rättshaverist. Sen vill jag också nämna att det förekommer även att de utsatta faktiskt uppger att det är en annan förtroendevald som har utsatt dem. Så det är inte bara personer ute i samhället.

KARIN: Nej, just det.

ANNA: Utan det förekommer även att det är andra förtroendevalda som är gärningspersonen.

KARIN: Frågar ni någonting om vilka konsekvenser det får, eller hur de tänker om sin position i förhållande till de här hoten?

ANNA: Vi ställer frågor om flera olika typer av konsekvenser. Det är frågor som vi ställer till alla förtroendevalda, inte bara till de som faktiskt har varit utsatta. Det kan vara så att man själv känner en oro för att utsättas, för att man hör om andra förtroendevalda som blir utsatta. Och det i sin tur kan göra att man, att... oron får konsekvenser för dem. Det vi kunde se nu i senaste undersökningen var att det var 26 procent av alla förtroendevalda som uppger att utsatthet eller oro för någon form av konsekvenser för dem. Så det är på ungefär samma nivå som den generella utsattheten. Dock så ser vi inte riktigt samma mönster över tid, för som jag nämnde, med utsattheten ser vi att det är högre under valåren och lägre under de mellanliggande åren. Men konsekvenserna följer inte samma mönster. Utan där låg det på en lite lägre nivå under början av mätperioden, sedan har det ökat och legat kvar på en lite högre nivå. Och sen ska jag också nämna att tittar man specifikt på gruppen som har varit utsatta, där är det 46 procent, alltså nästan hälften, som uppger att det får konsekvenser för dem.

KARIN: Just det. Kan du säga något om anmälningsbenägenhet innan vi fortsätter med frågor till de övriga?

ANNA: Ja, precis. Vi ställer ju frågor om man har polisanmält händelserna och i senaste undersökningen så uppgavs [det att] 16 procent av händelserna [har] blivit polisanmälda. Och det är den lägsta nivån hittills. Det låg på 17 procent 2012 och sedan ökade det till 19 procent,

men nu i senaste undersökningen var det nere på 16 procent. Sedan vet inte vi riktigt vad det beror på, vi får fortsätta att följa utvecklingen över tid helt enkelt.

KARIN: Då har vi fått en liten recap av ungefär hur läget ser ut, och då ska vi ställa lite frågor till panelen här om vad som händer inom olika respektive områden. Om vi börjar med SKR, Anna Lena, ni arbetar med det här och hur gör ni det?

ANNA LENA: Ja, vi arbetar väldigt brett med den här frågan och [den] har också engagerat SKR under lång tid. Vi samverkar med såväl polisen som Brå, [och] också över tid med många andra aktörer. Först vill jag ändå börja med att ta problemet från ett annat håll och säga att SKR tycker att det är helt oacceptabelt att medborgarnas företrädare, som de har valt i allmänna val, ska utsättas för hot och hat och våld i sitt demokratiska uppdrag. Det utgör också en negativ konsekvens för allmänheten och de väljare som har gått till valurnan och lagt sin röst på det här. Och utsattheten leder naturligtvis till både otrygghet och rädslor, och som finns. Det leder till självcensur, det leder också till avhopp och det leder också till utmaningar att rekrytera nya som är villiga att ta förtroendeuppdrag. Och på det sättet så påverkar det också absolut vårt demokratiska system och det påverkar demokratin i det samhälle vi bor, lever och verkar i tänker jag.

KARIN: Kan du exemplifiera lite vad... det som kommer till er, vad uppger man att man utsätts för?

ANNA LENA: Ja, vi möter ju de förtroendevalda brett. Vi möter många i intervjuer, i olika sammanhang i möten och i utbildningar som vi har naturligtvis. Jag skulle kunna tänka att det påverkar på tre olika sätt. Det påverkar det egna uppdraget, i och med att det leder till självcensur. Man avstår från att uttala sig och man avstår från att säga sina åsikter, det är den vanligaste konsekvensen. Och det är ju samma för journalister, jag hörde här i dag att det är samma för forskare, att det är den konsekvensen. Och den är väldigt allvarlig. Om man har

förtroendevalda som inte kan säga sin åsikt, då blir det ju komplext naturligtvis. Naturligtvis [är det] också så att det förekommer otillåten påverkan i deras beslut. Sedan påverkar det personen, det påverkar de närstående och det påverkar livet. Om jag bara tar... jag tänker att du kommer säkert ta en del exempel i det, men om jag tar det här näthatet som förekommer. Det är ju så som förtroendevald att tidigare så kanske man påverkades i sitt uppdrag mellan åtta och fem, mellan åtta och åtta eller sådär. Men i dag är det ju så, via de sociala medierna, att man påverkas när man läser sagor för sina barn eller barnbarn. När man går på restaurang eller umgås med sina vänner, när man är ute och springer i elljusspåret eller när man äter middag med sin familj i sitt hem, när man går och lägger sig på kvällen eller vaknar på morgonen. Och då är man inne i hemmet som också ska vara den trygga punkten. Det påverkar ju de som utsätts...För dem som utsätts under lång tid [så] påverkas [de] dygnet runt och året runt, under väldigt lång tid.

KARIN: Du nämnde lite kort utbildningar, är det det som ni gör för att kunna stödja upp det här? Eller vad kan ni göra för att hjälpa till?

ANNA LENA: Vi jobbar på en väldigt bred front. Vi jobbar bland annat med att sprida kunskap, medvetenhet och där jobbar vi med utbildningar, seminarier och webinarier där förtroendevalda är med. Vi jobbar också med att fördjupade studier och forskning. Vi har nyss gjort en fördjupad studie på Brås material där vi har tittat djupare och ser att riskerna för att utsättas är 20 procent högre för kvinnor och fem gånger så hög för unga förtroendevalda. Men vi jobbar också med systematisk utveckling av stöd till våra medlemmar förstås, och vi har ganska nyss uppdaterat vår skrift "Anmäl alltid hot, hat och våld" som vi gör tillsammans med polisen. Men vi jobbar också med det demokratiska samtalet och det hårdnande samtalsklimatet. Just nu har vi en kampanj ute i SKR:S sociala medier med citat och det kommer också komma filmer, den här kampanjen går under "Stå upp mot hatet". För vi tänker att alla har ett ansvar att vara med att värna om vår demokrati och att stärka vår

demokrati. Sedan jobbar vi förstås med intressebevakning. Förra veckan har vi lämnat in en hemställan till regeringen [om] att vi tycker att lagstiftningen behöver skärpas så att kommuner och regioner både får kompetens och möjlighet att värna, såväl demokratin i stort, som enskilda förtroendevalda när något händer.

KARIN: Okej, tack så mycket. Vi återkommer säkert till dig lite senare. Martina Lindberg, på polisen, vad händer rent konkret när en anmälan om brott mot en förtroendevald kommer in till polisen? Kan du berätta om det?

MARTINA: Ja, det är ju så sedan tidigare i vår så har vi ju en speciell kod, ett speciellt nummer, som man kan ringa som förtroendevald. Då får man ett snabbspår in. Jag pratar inte om när man ringer 112 utan när man vanligtvis ringer polisens kontaktcenter 114 14, men med ett särskilt telefonnummer som vi har spridit genom SKR men också genom valmyndigheten. På det sättet vill vi både lyfta fram att vi tycker att den här frågan är väldigt viktig, men vi vill också försäkra oss om att vi då... om man ska säga, vi har ett system där vi taggar ärenden, att de här ärendena taggas korrekt och utreds av resurs med särskild kompetens. Så att det som händer, när man ringer in, det är att vi upprättar en polisanmäla. Här vill jag understryka att man alltid ska anmäla. Hellre anmäla än att man funderar på om det var brottslighet eller inte, för det kommer vi att avgöra. Så, anmäl oavsett. Fundera inte på hur allvarligt det behöver vara. Och sen så är det så att man upprättar en polisanmälan, vi taggar det här brottet om det har samband med valet och är viktigt att poängtera om man tror att man har blivit utsatt på grund av att man har ett förtroendeuppdrag. Men så är det jourhavande FU-ledare, förundersökningsledare, som vidtar de initiala utredningsåtgärderna. Sedan läggs det på den resursen som har särskild kompetens för att utreda det som vi kallar för demokratibrott.

KARIN: Vad är det då för särskild kompetens som behövs och på vilket sätt kan ni stödja en utsatt politiker?

MARTINA: Jag tänker just utredningsmässigt. Det beror helt och hållet på vad det är för typ av brott vi pratar om. Till att börja med så kan vi säga att mycket av det här är i många hänseenden inte brottsligt, även om det är fruktansvärt att bli utsatt på det sättet. Det tror jag att vi ser över hela samhället, i olika yrkesgrupper, även polisanställda som blir uthängda på nätet och likväl lärare. Så tyvärr, där kan det vara väldigt mycket som man kan göra [i] förebyggande [syfte] men när det väl är ett brott... i storstadsregionerna har vi det som vi kallar för demokrati- och hatbrottsgrupper. De har särskild kompetens för att utreda just brott mot förtroendevalda, bland annat.

KARIN: Vad är det för särskild kompetens?

MARTINA: Egentligen handlar det om att vi också prioriterar ärendet, för att ärendet i sig kan kanske vara förhållandevis av låg... på låg straffskala, om man jämför olaga hot med en grov misshandel eller ett grövre brott så skulle det på lokalpolisområdet inte hanteras i samma prioritetsordning. Så det handlar dels om att lyfta upp det här ärendet och låta det gå fortare genom systemet, helt enkelt, men det kan också vara så att vi behöver bevisäkra på internet. För att som ni sa så är det många brott som äger rum på nätet, det är en kompetens som finns överallt men det går helt enkelt fortare om man har mer poolad kompetens på de här grupperna. Och där det inte finns grupper, i de övriga fyra polisregionerna, där finns det särskilda utpekade utredare då som har den här kompetensen.

KARIN: Finns det en farhåga hos de som anmäler att hotbilden blir större av att man anmäler?

MARTINA: Ja, jag tror kanske att det finns en sådan rädsla, kring många brott och att man anmäler brott. Det är inte unikt för förtroendevaldas situation, många kanske inte vågar vittna i dag. Så det är en del av en större diskussion, men jag tror att vi måste synliggöra problemet. Jag har en siffra här, under perioden 2018 då när vi tittade på antalet anmälda brott som hade kopplingar till förtroendevalda så hade vi knappt 300

ärenden under samma period som vi hade 800 000 anmälningar. Så då förstår man hur otroligt liten, liten del detta är. Jag säger inte att den kommer att komma upp i sådana stora siffror, men vi måste synliggöra problemet för att få resurser för att faktiskt utreda brotten. Vi måste också synliggöra att det är ett problem över tid. Sen måste vi också lita på det här systemet som vi alla är en del av. Och där har kanske förtroendevalda en särskild roll att visa, att jag står bakom systemet och anmäler brott och därför vill jag också att du ska göra det som medborgare.

KARIN: Och det blir en rätt bra övergång tänker jag för då vänder jag mig till dig, Jan Jönsson, du har inte hymlat med att du har varit utsatt. Är det av kända eller okända människor? Hur stämmer det med den här bilden som den här undersökningen ger, känner du igen dig?

JAN: Jo, men det skulle jag nog säga. För min del har det bara varit okända människor, jag har ingen aning om vilka de här är. Jag ska också säga det att jag har aldrig blivit utsatt av någonting ansikte mot ansikte, tack och lov. När människor kommer fram i tunnelbanan, vilket faktiskt händer titt som tätt, är det nästan alltid för att säga "åh, jag vill bara säga så roligt det är att läsa om dig" och sådär, så det är väldigt kul. Och sen får man väl också särskilja på det som är berättigat, så att säga kritik, som allmänheten har rätt att framföra på beslut som de inte gillar. Jag jobbar med socialtjänstfrågor och det handlar om människor som lever i utsatthet, som kan vara helt förtvivlade, och de har all rätt i världen att uttrycka: "jag tycker det här beslutet är fel". Jag ska då också säga att det är ytterst sällan, för att inte säga aldrig, som det kommer hot eller mer allvarliga kränkningar från dem. De uttrycker mer sin förtvivlan och då får man ta på sin roll att guida dom rätt, hur kan du överklaga och anmäla och sådär. Det här, som jag då har blivit utsatt för på andra sätt, det har handlat om kränkande filmer, hotmeddelanden via mobilen som då går direkt till min privata mobil. Mail som har en massa ord om hur jag ser ut etcetera som jag inte tänker upprepa här, haha. Och väldigt ofta har det varit kopplat till att de har hört, läst, eller

sett alternativmedier. Och som då är helt falskt, men de tror att den bild de har fått är sann.

KARIN: Vi pratade om anmälningsbenägenheten, du har valt att anmäla. Kom det spontant eller har du funderat över det innan du tog beslutet?

JAN: Jag kan säga att jag tyckte att det var rätt obehagligt att göra de här anmälningarna. Egentligen inte anmälningarna i sig, utan det var när jag insåg att herregud, det kommer bli utredning av det här. Då tyckte jag att det började bli lite obehagligt, för jag insåg att någon gång kommer personer att identifieras som kommer att kallas till förhör, och vad kommer dem att tänka? Anmälan i sig, tänkte jag, kommer läggas ner direkt, haha.

KARIN: Så du hade inga förhoppningar?

JAN: Och varför jag tyckte att det var viktigt: jag har jobbat som rektor och lärare i hela mitt liv egentligen fram till det här. Och [jag] har alltid sagt till elever och personal att det är självklart att anmäla. Jag har varit aktiv i mitt område där jag bor med att ringa till polisen när det händer saker utanför mitt fönster, vilket det tyvärr gör i det utsatta området där jag bor. Om inte jag, som politiker gör det, så kommer inte våra medborgare heller att våga anmäla. Och då kommer hela rättssystemet att rasa ihop. Så jag kände att jag har liksom inget val, man måste göra det.

KARIN: Och förutom att anmäla har du valt, precis som idag, att prata öppet och medialt om det. Har det också varit ett självklart val för dig, att vara så öppen med det som du har varit?

JAN: Nej, det har det däremot inte varit. Vi höll väldigt, väldigt tyst om det här ända fram tills det visade sig att alla blev friade i den första rättegången. Då var det Dagens Nyheter som hörde av sig och frågade om jag ville prata om det här. Och jag tänkte i en vecka tror jag, om jag verkligen skulle säga det. För vår säkerhetsavdelning har egentligen sagt att "prata inte om saker ni blir utsatta för, för det kan väcka saker

hos andra”. Men jag kände att just dem grejerna, som hade drivits till domstol, och det ändå inte resulterade i någonting behövde uppmärksammas.

KARIN: Hur hade du... jag förstår att du skulle velat att det gick på ett annat vis i den här rättegången. Finns det något man hade kunnat göra annorlunda tror du, för att det skulle fått en annan utgång?

JAN: Väldigt svårt att säga. Jag minns att jag tyckte att det var väldigt konstigt i tingsrättsförhandlingen, att jag aldrig hade pratat med åklagaren och att den dessutom inte ställde några frågor överhuvudtaget, utan det var som att det här var ett rutinärende som bara skulle dras igenom. När vi kom till hovrätten hade jag inte heller träffat den åklagaren, och jag frågade honom om hur han trodde att det skulle gå. Han sa “Det här är ett solklart fall, jag har haft massor av sådana här fall så det kommer gå [bra]” Och de hänvisade i princip till det inspelade materialet. Och sedan blev det [en frikännande dom] ändå, och det var på en mycket märklig.... De hamnade i en diskussion. Det här var då [om] ett meddelande jag hade fått i telefonen som handlade om att sticka upp en pistol i arslet. Det handlade om att det saknades en punkt i den där meningen, och då kunde man diskutera huruvida... om man skulle [ha] satt den punkten på ett ställe eller ett annat ställe, så kunde det bli en varning om en konsekvens av vad som skulle kunna hända om jag fattade ett visst beslut. Och då var det inte ett hot mot mig, utan mer en beskrivning av en hotfull konsekvens. Så, då föll.... ja., och där tog det stopp då.

KARIN: Jag förstår, jag förstår.

JAN: Haha.

KARIN: Det kändes som att det var på en punkt det hängde på då. Vill du kommentera kanske, från polisen, om det är så... nu vet vi ju inte hela ärendet så vi ska inte kommentera det. Men finns det något som polisen kan göra bättre för att det verkligen ska gå, att [det kan] leda till en lagföring?

MARTINA: Vi kan ju alltid bli bättre, så är det bara. Det jag tycker var intressant det här för att... Vi jobbar med demokratibrott som vi kallar det, egentligen påverkansbrott mot förtroendevalda, journalister och konstnärer. Men [som] egentligen nu i praktiken också omfattar fler professioner då, till exempel forskare. När det gäller hatbrotten, där har åklagarmyndigheten särskilda hatbrottsåklagare och ett nätverk. För det handlar om att man måste ha lite rutin på hur man ska jobba i de här ärendena, för det är ju de som leder förundersökningen oftast, sedan [kan] de också kompetenshöja varandra. Det är ganska varierande i landet hur ofta dom har de här ärendena. När det gäller just den straffskärpande regeln för förtroendevalda så har inte åklagarmyndigheten något [liknande] nätverk, eller den här systematiken. Så här skulle vi efterfråga, [att] inte bara vi i den främre delen av rättskedjan har den här systematiken. Utan också att både åklagarmyndigheten men också tingsrätten har bättre sätt att kompetenshöja sig och omhänderta lagstiftningen kring just förtroendevaldas utsatthet.

KARIN: Kan polisen eller SKR agera för att det ska hända på något sätt?

MARTINA: Vi har ju ett pågående regeringsuppdrag just nu som heter "Hatbrott och andra brott som hotar demokratin" som löper under detta året och... ja, 2021 till 2023. En del av det är att lyfta brister, som vi själva inte kan göra något åt utanför vår myndighet. Och där är ju det här en sådan del, som vi absolut ska lyfta det mot regeringen.

KARIN: Vill du kommentera också?

ANNA LENA: Vi känner ju till det, och pratat med polisen om att det är såhär i åklagarmyndigheten. [Vi] har också träffat åklagare som bekräftar det. Så det har vi gjort i olika samtal, men [jag] tänker att det är ju... polisen kommer ju att agera i den frågan. Sen så kan vi naturligtvis kanske lyfta det någonstans, men..

- KARIN: Är det här något man också känner igen från materialet, Anna? Mötet med åklagare och så?
- ANNA: Vi ställer inga frågor om den delen. Vi ställer frågor om man har haft kontakt med polisen, om man har polisanmält samt om man inte har polisanmält [så] får man en följdfråga om varför man inte har polisanmäler. Det vi kan se där är att det vanligaste skälet är att man inte tror att en anmälan kommer leda fram till något.
- KARIN: Så då finns det ett viktigt incitament att se till att så mycket som möjligt leder till lagföring, naturligtvis.
- KARIN: Då så, då tänker jag att vi öppnar upp för lite frågor från er, som ni naturligtvis sitter och grunnar på. Har ni några frågor?
- FRÅGA 1: Jag har egentligen en fråga till Anna. Är det inte lite förvånande ändå, att folk anmäler i mindre grad efter att den här lagstiftningen infördes med straffskärpning? Man hade tänkt sig att det hade kunnat lyfta vikten av att anmäla, att man tycker att de här brotten är särskilt allvarliga tack vare det här arbetet.
- ANNA: Mm, jag reagerade också och blev förvånad över det resultatet. Som sagt, vi har ändå sett en lite högre grad av anmälningsbenägenhet. Sen vet inte vi om det verkligen har polisanmälts, för det kan inte vi kontrollera. Men vi ställer i alla fall frågan. Men jag tänker också utifrån att jag vet att SKR jobbar jättemycket med att få bort den här mentaliteten, att "lite får man tåla, det här ingår i uppdraget" och verkligen uppmanar förtroendevalda att polisanmäla. Utifrån det så kände jag också att det var förvånande. Så det blir väldigt intressant att se i nästkommande undersökning.
- KARIN: Som kommer att göras när?
- ANNA: Den ska göras under våren 2023, vi publicerar i slutet på nästa år.

- KARIN: Spännande.
- ANNA: Yes.
- KARIN: Här har vi en fråga till.
- FRÅGA 2: Det är väl kanske till SKR och Anna Lena. Har ni jobbat något med stöd till kommuner och partier just för att man ska få stöd när man utsätts? I min kommun Huddinge så hänvisar kommunen till våra respektive partier, det är dem som ska ta hand om det. Det är väldigt svårt för oss som är lokalpartister, som inte har en stor partiorganisation och inte någon säkerhetsavdelning, på så sätt.
- ANNA LENA: Absolut. Vi jobbar inte med direkt stöd till de förtroendevalda, även om det naturligtvis händer att förtroendevalda ringer direkt också. Men SKR jobbar ju mot sina medlemmar, som är kommuner och regioner. Så vi jobbar med stöd till kommunerna och regionernas säkerhetsansvariga. Där har vi också en jourtelefon som de kan ringa in [till] och få hjälp för att diskutera, fundera och analysera frågan och hur man ska kunna gå vidare och hur man ska jobba i den.
- KARIN: Men din fråga var ju om kommunerna får något stöd för att kunna ge er hjälp.
- ANNA LENA: Ja, och det får dem, det får dem. Där har vi både utbildningar och vi jobbar med olika metoder och verktyg som vi också lägger ut. Nu har vi en utbildning som faktiskt vänder sig till de förtroendevalda som heter "Tryggt valår". Där man kan fundera hur man kan förbereda och hur man kan agera. Vi har just lagt ut ett verktyg som handlar om risk- och konfliktanalys, och vi jobbar nu också med ett stöd för när man utsätts för hot och hat av sexistisk karaktär. Så vi jobbar med mycket stöd i det och har också både utbildningar och webinarier. Men sedan, på den här stödtelefonen, händer det också att det ringer förtroendevalda som är förtvivlade i stunden och då pratar man ju med dem, även om det inte är kommunen.

KARIN: Men om man nu är förtroendevald eller politiker i en kommun, kan man ställa kravet på sin kommun att man ska få hjälp och stöd av deras säkerhetsavdelning?

ANNA LENA: Det är det som är den här hemställan, som vi precis har skickat in till regeringen. Vi tycker att lagstiftningen ska förändras så att den väldigt tydligt talar om var ansvaret för de förtroendevaldas trygghet och säkerhet ligger. Blir det en ändring i kommunallagen... om det nu, till exempel, skulle bli kommunallagen så blir det så att alla kommuner och regioner behöver se över vilket stöd de ger idag, hur deras stöd ser ut och genomföra de åtgärder som är lämpliga just för den kommunen och regionen. Det ser väldigt olika ut.

KARIN: Idag är det alltså så att det kan hamna mellan stolarna, mellan ett parti och en organisation och kommunen. Har jag uppfattat det rätt då? Är det er uppfattning också?

ANNA LENA: Så kan det säkert vara. SKR har inget direkt arbete mot partierna, utan vi jobbar mot kommunerna och regionerna.

KARIN: Nej, precis. Det låter som att du ska vända dig till din kommun. Och i Stockholm stad då, får du stöd från kommunens håll?

JAN: Vi har en väldigt bra och utvecklad säkerhetsavdelning, och de har även hjälpt till med att göra... under den här rättegångsprocessen gjorde de analyser på de här personerna som var inblandade. Vi har även möjlighet att få personskydd och lite annat sånt, så det har inte varit något problem alls. Det som jag däremot skulle ha önskat och som jag har diskuterat med en del andra politiker just i Stockholm om, är att om ett ärende går vidare till hovrätten har man inte per automatik inte längre rätt till ett målsägandebiträdande. Och det skulle jag nog tyckt såhär i efterhand hade varit bra om kommunen tog på sig, för man blir ganska svag som part i förhållande till den som står åtalad om man inte har det där biträdet med sig. Särskilt om åklagaren själv inte är så himla aktiv.

KARIN: Nej, och det kanske är ett sådant stöd som man vill känna finns om man ska engagera sig politiskt och våga sig på det uppdraget då kanske, säger jag utan att lägga in en åsikt. Här har vi en fråga.

FRÅGA 3: Jag har en fråga om det här om man ser samma trender och tendenser i andra, framför allt nordeuropeiska länder. Finns något samarbete med metoder och medel över nationsgränserna? Kanske en fråga till både polisen och Brå.

KARIN: Och SKR kanske. Vem vill börja?

ANNA LENA: Jag kan väl säga då att det här pågår och är en global utmaning och naturligtvis en europeisk utmaning också. Det är också en fråga som lyfts väldigt ofta inom Europarådet. Europarådet håller på med en rapport som kommer att läggas fram och beslutas om i oktober, där forskare som har jobbat med rapporten kommer göra rekommendationer för de 40 länder som är med i Europarådet och där man jobbar med ett antal åtgärder som finns. Sedan finns det också ett arbete inom EU just nu där EU-kommissionen har tagit initiativet till att... de här brotten också ska listas som EU-brott. Och det pågår just nu inom ramen för regionkommittén. Och även regionkommittén kommer att besluta om sitt yttrande till de tre beslutsorganisationerna inom EU. Det kommer också att hända i oktober. Så det kommer att ske, sedan inom SKR har vi ett stort nätverk och arbete också inom de nordiska länderna. Där vi utbyter erfarenheter och så, så att det finns.

KARIN: Herregud, du vimsade nästan bort mig i byråkratins alla kamrar där.

ANNA LENA: Det var många olika organisationer, haha.

KARIN: Men polisen, har ni något utbyte internationellt runt det här?

MARTINA: Jo men det har vi, det har vi. Vi har både samarbete i norden men också inom Europa. Men i och med att vi har lite olika straffrättsliga system så är det svårt att ta fram några konkreta gemensamma metoder. Men

det är en gemensam utmaning. Lite som du var inne på där Anna Lena, just kring det här med sociala medie-plattformar, vad de kan göra för att stävja mycket som går bortom yttrandefrihetens gränser.

KARIN: Gör de det då? Hur villiga är de?

MARTINA: Ja, det är ju nästan en filosofisk diskussion om var gränsen går för yttrandefrihet. Det är inte heller riktigt gemensamt var vi ser på det, i Europa.

ANNA: Jag kan lägga till där, att mig veterligen finns det ingen liknande undersökning som PTU i andra nordiska länder. Det har gjorts vissa forskningsprojekt här och där i olika länder, men jag har inte stött på att det är någon som... något land som genomför en återkommande undersökning.

KARIN: Så vi ligger i framkant där?

ANNA: Det skulle jag säga.

FRÅGA 4: Johan Delby heter jag, jag jobbar på Dagens samhälle, tidningen. Vi har precis gjort en enkätundersökning till kommunstyrelse- och regionstyrelseordföranden. Och där är utsattheten ännu större, 51 procent utsatta. Högre anmälningsgrad i och för sig i den här undersökningen, men fortfarande låg och väldigt många kommentarer om att det inte lönar sig att anmäla helt enkelt. Och då undrar man, skulle man inte behöva betydligt bättre statistik på det här? Det bästa sättet att få folk att börja anmäla är att visa för dem att de har fel, när de inte anmäler. Det vill säga att de här brotten faktiskt utreds och leder till någon påföljd. Men vad jag förstår finns det ingen statistik kring hur mycket som anmäls och vad som faktiskt leder till någonting... eller?

ANNA: Nej, grejen är den att när brott anmäls så sätter polisen en brottskod på brottet och det finns inga specifika brottskoder som talar om att ett brott rör en förtroendevald. Martina berättade att polisen har i sitt system en egen taggning, men det är internt för att det ska hamna rätt.

Men det finns inga brottskoder. Det är också kopplat till att en förtroendevald kan bli utsatt för i princip vilket brott som helst på grund av sitt politiska uppdrag. Så det finns ingen praktisk möjlighet att ha brottskoder för alla brott för att visa att det är mot en förtroendevald. Så därav finns det ingen kriminalstatistik, eller registerbaserad statistik för brott mot förtroendevalda. Det är därför vi från början också fick ett uppdrag att starta upp politikernas trygghetsundersökning för att ändå visa på att den här typen av brott finns. Det som också är en styrka med enkätundersökningarna, jämfört med om det hade funnits brottskoder, är att utifrån enkätundersökningar så får man väldigt mycket mer information om omständigheterna kring brotten och karaktären på händelser, just det här med information om förövare och den typen av information. Det får man liksom inte, det kan man inte få fram på samma från registerbaserad statistik.

MARTINA: Får jag göra en komplettering där bara? Det är ju precis som du säger, det är inte att det saknas brottskoder, eller det är ju så men det är ju ingenting vi kan göra något åt för det kan vara vilket brott som helst. Vi har samma utmaning när det gäller hatbrotten om man bortser från hets mot folkgrupp och olaga diskriminering. Det är ju motivet som är det avgörande. Det kan vara ett olaga hot som ett mord, därför har man inget sätt att koda det då. Men i hatbrotts... i hur vi har arbetat med hatbrotten, där har vi en hatbrottsmarkering som singlar ut dem, [vilket gör att] vi ändå får med motivet då. Vi vill ta fram en markering för brott mot förtroendevalda också. Så det ser vi kommer ske här inom de närmsta åren. Och här har vi i polisen utvecklat i samband med valet, ett system för att ta fram lägesbilden nu under valperioden, och där har vi tagit fram det som kallas för en taggning. Lite som en hashtag kan man tänka sig. Så här tänker vi att vi kan ta vidare det systemet, även utanför valperioden. Men det är än så länge i tankeformat så vi vill fånga upp dem och hitta ett sätt att singla ut dem men... det finns utmaningar, kan vi väl säga.

KARIN: Det har kommit till sista minuten här och då vill jag först och främst rikta ett stort tack till panelen, tack så mycket. Och sen så vill jag tacka er så hemskt mycket som kom hit, till det sista seminariet för dagen. Och så tackar vi helt enkelt för oss idag. Tack så mycket.

AVSLUTANDE SPEAKER:

Du har hört ett avsnitt av Brås podd Snacka om brott special, inspelad under Almedalsveckan 2022. Medverkade gjorde Anna Gavell Frenzel, utredare vid Brå, Martina Lindberg, verksamhetsutvecklare vid demokratihotande brottslighet på Nationella operativa avdelningen polismyndigheten, Anna Lena Pogulis, projektledare vid demokratisektionen, Sveriges kommuner och regioner samt Jan Jönsson, gruppleadare och socialborgarråd i Stockholms stad. Moderator var Karin Svanberg, enhetschef vid Brå. Tack för att du har lyssnat.